ANDREJA ŽELE

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Ljubljana, Slovenija

BORIS KERN

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Ljubljana, Slovenija

Spremembe v leksiki in skladnji v sodobni slovenščini

Uvod

V prispevku so predstavljene leksikalne in skladenjske spremembe v slovenščini, ki so se zgodile v zadnjih 25 letih. Obdobje zadnjih 25 let je utemeljeno z zunajjezikovnim dejstvom, da se je leta 1991 Slovenija osamosvojila, prišlo je do spremembe političnega sistema, kar se odraža tudi na besedju. Po drugi strani pa je bil istega leta izdan tudi zadnji, tj. peti zvezek *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, ki še vedno predstavlja največji dosežek slovenske leksikografije. Isti slovar je sicer leta 2014 doživel dopolnjeno in aktualizirano varianto — t. i. SSKJ 2.

Leta 2012 je Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša izdal *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (dalje *SNB*), ki zajema leksikalne novosti, ki so se v slovenščini pojavile v zadnjih 25 letih. V njem najdemo tako novejša besedja, povezanega s spodaj naštetimi področji:

Tabela 1. Področja, na katerih se je pojavilo največ novejšega besedja¹ (Kern 2016)

Področje	Primeri
Tehnološke novosti ²	<i>afna, e-pošta, tablica, smiley, avatar, pametna tabla, računalniška pismenost, priponka, piratski, DVD-predvajalnik, navigacija, poskenirati</i>
Evropska unija	<i>evro, evroskeptik, evroposlanec, evrokrat, lobitati, bolonjska reforma, kreditna točka</i>
Gospodarstvo	<i>samozaposleni, hčerinsko podjetje, davčna oaza, sivi trg</i>
Medicina	<i>andropavza, donor, in vitro, marker, mamogram, obvod, inkontinenca, ajurveda</i>
Droge	<i>ekstazi, gandža, hors, gobice, speed, varna soba</i>
Glasba	<i>ambientalna glasba, goveja glasba, jugorok, ska, trance, house, turbofolk</i>
Moda, oblačila	<i>balerinka, buler, outlet, vintage, casual, fensi, burka, čador</i>
Duhovnost	<i>čakra, tantra, harekrišnovec, scientologija</i>
Prehrana	<i>suši, mocarela, kebab, vegan/veganec, biokmetija</i>
Spolne in seksualne identitete	<i>gej, gay friendly, transsekuallec, transspolni, queer</i>

Že iz navedenih primerov je razvidno, da je novejše besedje v veliki meri prevzeto (v SNB je kar petina vseh iztočnic prevzeta iz angleščine). Leksikalne oz. pomensko-tvorbene lastnosti današnjega besedja predvsem zaradi visoke stopnje prevzetosti posegajo tudi v sistemskost jezika (pri čemer se ob novem izrazu zanemari predstavne in posledično uporabne zmožnosti v lastnem jeziku, prim. *wellness, on-line*).

1. Novejše besedje z vidika besedotvorja in pomenotvorja

1.1. Besedotvorni vidik

V povezavi z višjo prevzetostjo besedotvornih podstav (novo)tvorjenk, je opazno veliko naraščanje priponskih obrazil *-ka* in *-ar*, ki se tako socialno- kot funkcijskozvrstno razlikujejo (nezaznamovano rabljene so izpeljanke *adutka, ano-*

¹ Glede na globalizacijske pojave so skupine verjetno te skupine enake tudi v drugih jezikih.

² Kot posledica tehnoloških sprememb se pomensko spreminja tudi bazično besedje: npr. *gla-gol srečati se* ne pomeni več 'priti skupaj s kom' v fizičnem smislu, ampak nova realnost zajema tudi srečanje v virtualnem prostoru. Poleg tega se tudi knjige dandanes ne več samo bere, ampak ob pojavi avdioknjig tudi posluša.

*nimka, balerinka, cedejka, ekspertka, magistralka, nakladalka, rekreativka, rolar-ka, lučkar, malošolar, novičar, oljkar, psičar, torbičar, slengovske ali pogovarjalne pa so: fataalka, fotka, komercialka, kristalka, makadamka, minimalka/minica, nacionalka, pozitivka, prisilka, radijka, spalka, tiskovka, vremenarka, zobarka, žurka, žvečilka, savnar, stripar, šankar, travar, trimčkar, zaslugar, zgubar ipd.), v še bolj poudarjeni navezavi na prevzete besedotvorne podstave sledi priponsko obrazilo -er (*newager, biker/bajker, booker, kloner, interpreter, marker, performer, planer, player/plejer, privatizer, rejver, rotvajler, skener, server, skejter, snajper, tester, timer, žurer*); z novejšimi besedotvornimi podstavami sledita obrazili -(n)ik in -(v/l)ec (*bralnik, čitalnik, brskalnik, brkljalnik, iskalnik, civilnik, dlančnik, dražbenik, etažnik, gladovnik, kolenčnik, kodirnik, krmilnik, hostesnik, izvidnik, jutranjik, kronik, kompostnik, masažnik, migrenik, notesnik, oprijetnik, panik, potresnik, prostočasnik, razvojniki, sedalnik, tržnik, upravljalnik, dnevnikovc, frutar-rijanec, hitovec, medijec, kompatiblec, kforjevec, lokalec, metelkovec, mobilec/mobilnik, piarovec, pozitivc, regionalec, režimec, socialec, tatarec 'zrezek', teptalec, terenec, vedejevec*).³ Trenutna stopnja socialnofukcijske zaznamovanosti rabe zgornjih izpeljank je še zelo prehodna in različna. Pri uporabi vseh naštetih obrazil je očitna zabrisanost oz. nevtralizacija slovničnih kategorij živosti in človeškosti, npr. *balerinka : balirka : govorka, disketar : popar : zavarovalničar, skener : sklejter, dlančnik : gladovnik, mobilec : tatarec : medijec*; s človeško so označene izpeljanke kot *bikica, rakica, robotik* nasproti npr. *neživo* pri *tajnica* ipd.⁴ Slegovsko ali vsaj stilno zaznamovano obravnavamo nekatere nove izpeljanke na -ica tipa *frendica, starčica, suhica* in na -ič kot *kafič, pornič, krimič, narkič, mobič* ipd.*

Pri živi in intenzivni tvorbi se širi raba različnic, npr. *prenosni telefon* in *mobilnik*, pogovarjalno še *mobilec* in *mobi*, za *skinheada* imamo *obritoglavca* in slengizem *skin*. Status priložnostnice ima npr. *fulkulščina*.

Med zelo hitro naraščajočimi tvorjenkami so pretežno zloženke. Danes prevladujejo zloženke tipa *akva-, alter-, avdio-, avto-, bio-, eko-, evro-, e-⁵, hidro-, impro-, info-, multi-, narko-, sam-,⁶ turbo-* (*akvagimnazija, akvakultura, akvaro-*

³ Glede na tudi siceršnjo jezikovnosistemsko podobnost imajo podobne aktualne izpeljanke tudi Čehi (prim. Slovník neologizmů 1998, 2004), npr. *bavička* 'zabavnjakinja', *bejvalka* 'bivša žena', *baličkár* 'paketar pri Rdečem križu', *batůžkář* 'nahrbtnikar', *baženár*, *bestseller*, *biker* – *bikerka*, *datař* 'programer za korpuse', *dealer*, *leader/lidr*, *licenzor*, *roska* – *roskář* 'skleroz-ar/-(ar)ka', *performer* – *performerka*, *skejť ačka*, *kondičkář*, *romka* 'CD-rom' ipd.

⁴ Tudi z informativno-normativnega vidika so potrebni oz. nujni podrobnejši opisi pri leksikološko-leksikografski obdelavi teh tvorjenk oz. izpeljank, kar je vključno z geslovnikom novejšega besedja predstavljeno in pokomentirano v inštitutski monografiji 2009: *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*; kot pomembnejši elektronski vir je bila upoštevana Nova beseda, http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html.

⁵ Tu sicer e-tvorjenke kar dodajamo drugim zloženkam, čeprav je bilo že ugotavljano, da e-tvorjenke ne sodijo med zloženke, ker je njihova podstavna beseda ali zveza krnjena (z opombo, da je zaenkrat samo elektronski predvidljivo krnjen na e-), ti krni pa so nato združeni v t. i. e-tvorjenko.

⁶ Zloženke s samoimenskim *sam-* poudarjajo večjo individualizacijo in samoiniciativnost.

bika, akvatorij, alterscena, alterkultura, avdiokaseta, avdiosignal, avdiosistem, avtocitat, avtoimunski, bioenergetik, bioinženiring, biolaser, biometeorolog, biosnov, bioterapija, bioterorizem, ekoturizem, ekošola, evrocentrizem, evroposlanec, evrorealist, evroskeptik, e-bančništvo, e-knjiga, e-potrošnik, e-turizem, e-zasvojenec, hidroizolacija, hidromasažen, hidroterapija, improvečer, improdelavnica, infotočka, infoservis, multikino, multikultura, multimedija, narkoscena, narkomafija, samoohranitev, samoorganizacija, turboščetka, turbokapitalizem, turbofolk, turbodizeljski); in še zloženke tipa -fil, -holik, -mat, -net (kinofil, pedofil, teveholik, kavomat, infomat, parkomat, zdravkomat, kondomat, telnet, udbanet).⁷

1.1.1. Sklaplanje

Razmerje med govorno podstavo in besedotvorno-izraznimi uresničitvami tipa *pica datekap, bar bikofo, mim'grede kafe, malica k'rneki, čistomimo/čistbrezveze zabava, tvojihpetminut agencija, nočindan trgovina* ipd. Tovrstne prilastkovno uporabljane sklope lahko že zaradi nepredvidljivosti tvorbe neposredno iz govora vsaj izvorno obravnavamo naprej kot priložnostnice, ki so značilne za pogovorni jezik, ki pa je v teh primerih tudi zapisan.

1.1.2. Besedotvorna produktivnost

V SNB kar 64% novejšega besedja predstavljajo samostalniki, s 24% sledijo pridevniki, glagolov pa je 7,7%. V zvezi z besedotvorno produktivnostjo velja izpostaviti predvsem naslednje tipe: glagoli na *-irati* pogosto tvorijo glagole s predponskim obrazilom: *dizajnirati — zdrizajnirati, drogirati se — zadrogirati se, kulirati se — skulirati, lobirati — zlobirati, minimalizirati — zminimalizirati, motivirati — demotivirati, relaksirati — zrelaksirati* itd.⁸

Izpostaviti velja tudi ženska poimenovanja, ki so tvorjena iz poimenovanj moških oseb: *golfistka, dekanja/dekanica/dekanka, kajakašica, konzulka, koordinarica, ministrantka, varuhinja* itd. S tega vidika je tvorjenost lahko tudi družbenoaktualno povedna, npr. *dojenček* (SSKJ) — *dojenčica* (FidaPLUS).⁹

⁷ Podobne zloženke so aktualne pri Čehih (prim. Slovník neologizmů 1998, 2004), npr. *akvacentrum, audioprogram, biobar, biostrava* 'biohrana', *ekotaška* 'nakupovalna ekotorba', *ekoaktivista, euroskeptik, e-žurnalistika, videoreklama; jídloholik, workoholik, eurofil, kinofil, bankomat*; za naš *parkomat* pa imajo Čehi izraz *parkovník*, enobesedni prevzeti naziv za delo doma pa je *telework*.

⁸ Vezljivostna tipologija glagolskih sestavljenk z upoštevanjem vseh predponskih obrazil, ki jih prinaša besedje v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* I–V (1970–1991), je obravnavana v članku Ade Vidovič Muha, Glagolske sestavljenke — njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti (Z normativnim slovensko-nemškim vidikom), „Slavistična revija“ XLI/1 (1993), 161–192.

⁹ V oklepaju izpisani kratici (SSKJ ali FidaPLUS) pomenita, da je beseda že vključena v Slovar slovenskega knjižnega jezika ali v elektronski besedilni korpus FidaPLUS.

1.2. Pomenotvorni vidik

Po pričakovanjih se v današnji slovenščini povečujejo predvsem tvorjenke (tako samostalniške kot glagolske) v okviru stavkotvornega in sporočilnoorganizacijskega prisojevalnega razmerja; opazno povečan je porast tvorjenk zlasti za vršilca, povzročitelja ali nosilca dejanja/procesa/stanja in pa glagolskih tvorjenk, npr. *adaptirati* (SSKJ) — *adapter*; *aktualizirati* (SSKJ) — *aktualist* (*Aktualist svojo zgodbo živi, literat pa ne*), *testirati* — *tester* (naprava, človek); *akcent* (SSKJ) — *akcentirati*, *akvarel* (SSKJ) — *akvarelirati*, *tabu* — *tabuizirati*, (računalniški) *hrošč* — *razhroščiti* (kodo), *klik* — *klikati* ipd.

Novopomenke oz. neosemantizmi (po A. Rangelovi (2005: 159–161) *sémantické neologizmy* ali *neosémantizmy*) se pojavijo zaradi potrebe označiti novi denotat ali zaradi potrebe jasneje izraziti/zaobjeti vso pomenskost izraza; vsekakor se jih lahko obravnava tudi kot pojav jezikovne ekonomičnosti v smislu, da v stare oblike vnašajo nove pomene. Pomenotvorje je torej povezano predvsem z jezikovno metaforizacijo, ki jo sproža jezikovna gospodarnost v smislu, da jezik pomensko izkoristi že obstoječe izrazje — tj. bodisi da aktualno izrazje pridobiva še nove pomene, npr. *abstinirati* *volitve*, *blago* v *akciji*, *užiti* tudi *precej balasta*, *s sosedom* *montirati* *dvojčka*, *uporabljati* *kresničko* v *prometu*, *na cestni trasi* *narediti* *deteljico*, bodisi da se pomensko oživijo oz. revitalizirajo danes malo rabljene besede kot npr. *namizje*, *novičar*, *cukrček*, *dacar*, *dražbenik*, *financar*, *borzništvo*, *hribołazec*, *izvoljenec*, *martra*, *mladec*, *naraščajnik* *bukvarna*, *mesečnik*, *postrešček*, *gospodinjska pomočnica*, *dostavljavec*, *župan*, *obrtniški ceh*, *kreposten*, *lahkoumen* ipd. Jezikovna metonimizacija je v pomensko novih besednozveznih enotah, ko se z novo skladijskopomensko kombinacijo besed spremeni pomenskosestavinska zgradba eno- ali večbesednega leksema in s tem se spremeni tudi stopnja pomenske trdnosti oz. zlitosti večbesednega leksema, npr. *azilni dom*, *pisemska bomba*, *elektronski denar*, *snežna deska*, *medijski linč*, *bankomatski mrk* itd.¹⁰

Iz pomensko in besedotvorno novih pomenk in posledično poimenovanj se lahko v nadaljevanju razvijejo nova besedotvorna gnezda, npr. *olistati* *avtomobile*, *ozvezditi* *gostinske storitve*, *lisičiti* *vozila* ipd.

Širitev pomenja lahko povzroča postopno depolisemizacijo, tj. osamosvajanje oz. leksikalizacijo posameznih pomenov, in hkratno homonimizacijo, ki prek depolisemizacije lahko poteka vzporedno s terminologizacijo oz. s širšo terminologizacijo. Slednja omogoča rabo homonimnega termina oz. strokovnega izraza v okvirih različnih strok.

¹⁰ Znani leksemi dobijo nove pomene v novih besednih zvezah, npr. *čakalec* (čakalec na potni list), *metalec* (metalec vode/snega, snežni metalec), *pomikalec* (pomikalci ur), *sprehajalec* (sprehajalec psov), *blazina* (vakuumška blazina za poškodbe hrbtenice, zračna blazina /prevzeto *air bag*/), *jež/ježevka* (zapeljati na ježa/ježevko), *kovček* (strešni kovček) ipd.

2. Terminologizacija in determinologizacija

Prikaz aktualne praktične uporabe v slovenskih družboslovnih in tehniških besedilih omogoča nakazati smernice nadaljnje /de/terminologizacije besedja (z upoštevanjo tvorjenosti) v slovenščini. Stalno stopenjsko obojesmerno prehajanje med terminologizacijo in determinologizacijo je še posebno eksplicitno pri glagolih, npr. *absorbirati vlago/pline/svetlobo/kisik* (fiz.) > *Tržišče ni absorbiralo vse industrijske proizvode, Mesta so absorbirala vse podeželsko prebivalstvo, kanalizirati reko* (teh.) > *kanalizirati družbene interese* ipd.

3. Vezljivost glagolskih novotvorjenk se oži

Novejše glagolske izpeljanke navadno zmanjšajo število udeležencev in s tem hkrati zožijo vezljivostna polja, npr. *osamiti se/koga, imamo tudi oposamezniti se/koga, skenslati, virtualizirati (se), udružbiti, ufilmiti, utvariti, užitkariti, zadekati (se), zadevati (se), zaselotejpati, cestniniti, fenati, klikati, mejlati* ipd.; v jezikoslovju se po zgledu *ubesediti* in *upovediti*, pojavljata še *ustavčiti, uimeniti v Ni treba, da bi pretirano ustavčevali, vendar je dejstvo, da se dandanes pretirano uime-njuje*.

Drugostopenjske tvorjenke navadno še zožujejo vezljivostno polje tipa *pred-nastaviti digitalni izenačevalnik, prenamestiti programsko opremo, preošteviliti stavbo*. Zaradi drugostopenjskosti tvorjenke imajo predponška obrazila pogostejše kot sicer samo predmetnopomensko vrednost, ki navadno še zoža vezljivostno polje glagolske tvorjenke (Žele 2001).

Potrebno je izpostaviti pomenskosestavinsko uskladitev prostomorfemskega *se* s predponskimi obrazili *za-*, *z-/s-*, *na-* in *raz-* s pomenom faznosti (začetnosti/končnosti) ali stopenjskosti oz. mere dejanja, npr. *zahoditi se, zajesti se, zahvaliti se; zjeziti se, zjesti se, shladiti se, spomniti se; nahoditi se, najesti se; razhoditi se, razgledati se, razjesti se* itd.¹¹ Tvorjenje glagolskih sestavljenk z neprostorskimi/drugotnimi predponskimi obrazili z dodanim povratnostnim *se*-jem se omejuje na neprehodne ali samo potencialno prehodne glagole — pri slednjih se vezljivost ukinja zaradi metonimičnih pomenskih premikov predponskih obrazil (Vidovič Muha 1988: 23)¹².

¹¹ Na isti jezikovnosistemski pojav oz. na pomenskosestavinsko uskladitev *se*-ja z določenimi predponskimi obrazili, ki so ista kot v slovenščini, opozarja češka slovnica (1986: 396–405).

¹² Vzájemna vplivanost med vezljivostjo in pomenskosestavinskostjo glagolov je bila že večkrat tudi eksplicitno potrjena, nazadnje z leksikološkega vidika pri Adi Vidovič Muha (2000: 34).

4. Sklep

Sremembe v družbi se pričakovano odražajo tudi v leksiki in posledično v njeni skladenjski rabi. Te spremembe nakazujejo nekaj smernic razvoja:

— Višja prevzetost besedotvornih podstav (novo)tvorjenk (približno 20% besedja v SNB je prevzetega iz angleščine).

— Pri uporabi obrazil je očitna zabrisanost oz. nevtralizacija slovničnih kategorij živosti in človeškosti.

— Med zelo hitro naraščajočimi tvorjenkami, pretežno zloženkami, je občutno stalno povečevanje tvorjenk oz. zloženk z zaimenskim *sam-*.

— Prevladujejo zloženke tipa *akva-*, *alter-*, *avdio-*, *avto-*, *bio-*, *eko-*, *evro-*, *hidro-*, *impro-*, *info*, *multi-*, *narko-*, *turbo-*.

— Besedotvorno produktivni so zlasti glagoli na *-irati*, ki pogosto motivirajo glagole s predponskim obrazilom, določena domača predpanska obrazila pa ohranjajo samo faznost, npr. *zaasfaltirati*, *zamoralizirati*, *zmasakrirati*. Tovrstne glagolske tvorjenke ožijo vezljivostna polja.

— Opazno povečan je porast tvorjenk zlasti za vršilca, povzročitelja ali nosilca dejanja/procesa/stanja, in zelo produktivna so ženska poimenovanja.

— Pomenotvorje je povezano predvsem z jezikovno metaforizacijo, ki jo sproža jezikovna gospodarnost v smislu, da jezik pomensko izkoristi že obstoječe izraze.

Bibliografija

Viri

Gigafida — *Korpus Gigafida*, <http://www.gigafida.net/> (dostop: 1.07.2016).

Listkovna kartoteka in manjše elektronske zbirke iz obdobja 1990–2004, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (SNB) 2012, <http://www.fran.si/snb> (dostop: 1.07.2016).

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) I–V, 1970, 1975, 1979, 1985, 1991. Ljubljana: DZS.
Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ2) 2014, <http://www.fran.si/sskj2/> (dostop: 1.07.2016).

Literatura

Bajec A., 1952, 1959, *Besedotvorje slovenskega jezika III Zloženke. IV Predlogi in predpone*, Ljubljana: SAZU.

Gložančev A. et al., 2009, *Novejša slovenska leksika: (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*, red. A. Žele, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kern B., 2016, *Wpływy obcojęzyczne na współczesny język słoweński*, [w:] *Zmiany w języku polskim i innych językach słowiańskich*, Łódź. (v tiskani obliki)

- Logar N., 2004, *Nove tehnologije in nekateri nesistemski besedotvorni postopki*, [w:] *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Obdobja 22*. Ljubljana: FF, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Nová slova v češtině (Slovník neologizmů)* 1, 2 — NSČ 1, 2, 1998, 2004, red. O. Martincová *et al.*, Praha: Academia.
- Mluvnice češtiny 1*, 1986, Praha: Academia.
- Morfológia slovenského jazyka*, 1966, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Rangelova A., 2005, *Neosémantizmy a neosémantizační procesy. Neologizmy v dnešní češtině*, Praha: Ústav pro jazyk český, Akademie věd České republiky.
- Stramljič Breznik I., 2004, *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek za iztočnice na B. Zbirka Zora, Priročniki 1*, Maribor: Slavistično društvo.
- Toporišič J., 1982, *Nova slovenska skladnja*, Ljubljana: DZS.
- Toporišič J., 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič J., 2000, *Slovenska slovnica: Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*, Maribor: Založba Obzorja.
- Vidovič Muha A., 1988, *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.
- Vidovič Muha A., 1993, *Glagolske sestavljenke — njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti (Z normativnim slovensko-nemškim vidikom)*, „Slavistična revija“ XLI, nr 1.
- Vidovič Muha A., 2000, *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Žele A., 2001, *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Changes in lexicon and syntax in modern Slovenian

Summary

Because of the multifunctional expansion of texts and lexis are the borrow semantic-syntactic features of today's lexemes already a part of system of Slovenian language. Lexical changes, i.e. the properties and the capacity of word-formation/semantic change of modern lexemes, are analysed particularly from the perspective of a high degree of borrowing. In connection with a high degree of borrowed word-formational propositions of neologisms one can note an increase in certain types of suffixes, largely observed in compounds; in connection with borrowed elements systemic unpredictability of formation is highlighted.

From the standpoint of syntactic/valence changes the most frequent change is from monovalent verbs to divalent verbs, e.g. *abstinirati glasovanje* ('to abstain voting'), *blefirati veselje* ('to fake enjoyment'), *diplomirati/magistrirati/doktorirati zgodovino* ('to BA/MD/PhD history').

In an increasingly more popular use of agglutinative words certain Slovene prefixes may only preserve their phase quality, e.g. *zaasfaltirati*, *zamoralizirati*, *zmasakrirati*, while others may indirectly express social changes, e.g. the prefix 'pre-' as in *predefinirati ukaze* ('to predefine orders'). Greater individualisation is seen in the use of the pronominal prefix 'sam-' in increasingly more extended compounds such as *samoaktualizirati potrebe* ('to selfmodernise the needs') etc.

Keywords: lexis, syntax, semantic change, word-formation, neologisms

Zmiany leksykalne i składniowe we współczesnym języku słoweńskim

Streszczenie

W wyniku rozszerzenia wielofunkcyjności tekstowej i leksykalnej oraz wysokiego stopnia zapożyczeń w ramach właściwości znaczeniowo-składniowych dochodzi do zmian w systemie języka słoweńskiego. Zmiany leksykalne, tak zwane właściwości słowotwórczo-znaczeniowe, i potencjał słowotwórczy nowego słownictwa są analizowane przede wszystkim w kontekście wysokiego stopnia zapożyczenia. W związku z tym, że podstawy (nowych) derywatów są w dużej mierze zapożyczone, można zauważyć znaczący wzrost użycia tylko niektórych prefiksów. Szczególnie częste są złożenia. Charakterystyczna jest jednocześnie nieprzewidywalność derywacji.

W przypadku innowacji składniowych i walencyjnych najczęstsza jest zmiana czasowników jednowalencyjnych na dwuwalencyjne, na przykład *abstinirati glasovanje* ('powstrzymywać się od głosowania'), *blefirati veselje* ('udawać radość'), *diplomirati/magistrirati/doktorirati zgodovino* ('ukończyć studia licencjackie/magisterskie/doktoranckie z historii').

W związku z coraz częstszym użyciem derywatów prefiksalnych niektóre słoweńskie przedrostki mogą wyrażać tylko fazowość, na przykład *zaasfaltirati*, *zamoralizirati*, *zmasakrirati*, podczas gdy inne pośrednio wskazują na zmiany społeczne, dla przykładu *pre-*: *predefinirati ukaze* ('predefiniować rozporządzenie'). Na większą indywidualizację wskazuje przyimkowy formant *sam-* w coraz bardziej powszechnych zrostach *samoaktualizirati potrebe* ('samoaktualizować potrzeby').

Słowa kluczowe: leksyka, składnia, tworzenie znaczeń, słowotwórstwo, neologizmy